

ASPEKTY AKTÍVNEJ SPOLUPRÁCE MEDZI RODINOU A ŠKOLOU

Vzťahy v rodine a rodinné hodnoty nepochybne najviac formujú morálne vlastnosti dieťaťa, ako aj jeho predstavy o úspešnom osobnom živote. Práve rodinné vzťahy, ale aj konkrétny vzájomný spôsob konania, najviac podmieňujú špecifickú atmosféru rodiny. Rodinné prostredie však dáva človeku aj všeobecný základ pre jeho zdravé fungovanie v ďalších dôležitých oblastiach života. V rodine sa tvorí jeho vzťah ku vzdelaniu, ku škole, k učiteľom, k svojmu budúcemu povolaniu a k uplatneniu v zamestnaní. Jedinec sa najmä v rodine učí pracovným návykom a prístupu k školským povinnostiam, učí sa sociálnej komunikácii.

Optimálne podmienky pre výchovu a vzdelávanie dieťaťa v rodine poskytuje úplná rodina, v ktorej sú zastúpené rodové roly, v ktorej funguje vzor správania rodičov, v ktorej sú dostatočné a vyvážené možnosti na samostatné, tvorivé a slobodné aktivity dieťaťa a kde sa pokojne a konštruktívne riešia každodenné problémy a konflikty.

Nutnou podmienkou úspešnej rodinnej výchovy je pripravenosť rodičov plniť vymedzené úlohy. Nejde len o zvládanie a ovládanie *sociálnych kompetencií*, ktoré prichádzajú akosi automaticky s rodičovstvom, s príchodom dieťaťa do rodiny a s riešením rôznych životných a výchovných situácií. Otázkou a bezpodmienečnou podmienkou na naplnenie cieľov rodinnej výchovy ostanú aj *výchovné kompetencie* rodičov. Ako uvádza Vorlíček (2000), výskumy, ktoré sú k dispozícii, naznačujú, že značná časť žien a ešte väčšie percento mužov sa na rodičovskú funkciu zvlášť nepripravuje. Pedagogickú, psychologickú a lekársku literatúru číta približne 25 % mužov a 30 % žien. V tomto smere má škola a zvlášť triedni učitelia (ktorí najčastejšie bezprostredne komunikujú s rodičmi) značné možnosti na prehľbovanie informovanosti rodičov o problematike výchovy, ale aj vzdelávania detí.

Skúsenosti posledných rokov ukazujú, že súčinnosť školy a rodiny sa mení. Škola sa otvára širšiemu, predtým málo využívanému okruhu zainteresovaných partnerov. Okrem rodičov je to aj otvorenosť voči lokálnym inštitúciám, občianskym iniciatívam a rôznym tvorivým projektom (Földes, 2005). Tradičný model vnímaný ako „*rodič je klient*“ (odoberateľ služieb) sa mení na model s charakterom „*rodič ako partner*“. Rodičia v pozícii klienta sú chápaní takpovediac „nedostatkovo“, ako niekto, kto je len odberateľom sociálnych služieb školy. Prúdenie správ a obsahov v takomto komunikačnom kanáli je jednostranné a ploché. Navyše v takomto modeli prevláda názor, že sa výchova dieťaťa realizuje výlučne pod dohľadom profesionálov – pedagógov a rodičia – neprofesionálni vychovávateľia a učitelia sa len okrajovo môžu zúčastniť rozhodovania a priebehu

výchovno–vzdelávacieho procesu. V modeli, v ktorom sú rodičia vnímaní školou ako partneri, sú aj iné a nové možnosti. *Partnerský vzťah školy k rodičom* charakterizuje predovšetkým to, že sa rodičia považujú za dostatočne kompetentné osoby vychovávať a vzdelávať svoje deti. Rodičia akoby škole „prepožičali“ svoje vlastné poznatky a výchovné schopnosti. Delia sa o právomoci vo vplyve na dieťa a delegujú škole niektoré výchovné úlohy. Spoločnou zodpovednosťou vytvárajú osobitnú školskú klímu, ktorá dopĺňa atmosféru rodinného prostredia (Boreczky, 2004).

Presadzovanie *nových trendov vo vzťahu školy k rodine* má aj viacero prekážok. Zo strany školy, presnejšie povedané zo strany učiteľov, sa v tomto novom modeli súčinnosti naráža na ich nepochopenie a odmietnutie moderných iniciatív. Niektorí učitelia považujú zásahy rodičov – „nepedagógov“ do výchovy a vzdelávania v školách za rušivé, neodborné, obmedzujúce ich vlastné kompetencie, za ohrozenie ich vážnosti a sociálneho postavenia. Výhrady a zábrany sú aj na strane rodičov. Rodičia sa chcú úplne spoľahnúť na odborný a vyspelý prístup učiteľov. Pedagogickým pôsobením školy si často chcú kompenzovať vlastné nedostatky vo výchove. Cítia sa byť zbytočne preťažovaní novými iniciatívami v trendoch vývoja vzťahu a v spolupráci so školou. I. Viktorová vo svojej štúdií (Vorlíček, 2000, s. 83) poukazuje na výsledky sociologických výskumov vo Francúzsku a v USA, ktoré potvrdzujú naznačené ťažkosti vo vzťahu medzi školou a rodinou. Uvádza napríklad, že rodičia žiakov súkromných škôl oveľa častejšie vyhľadávajú kontakt so školou ako rodičia zo štátnych škôl. Rozdielny prístup u porovnávaných typov rodičov zrejme vyplýva z ich odlišnej motivácie, z iných životných cieľov, vyšších ambícií, rozdielnej hodnotovej orientácie, z rozdielov skúseností, z povahových odlišností, tiež z pohľadu podľa toho, akého pôvodného rodinného a širšieho sociálneho prostredia pochádzajú a podobne. Dá sa predpokladať, že aj v našich nových nastupujúcich podmienkach zmien vo vzťahu medzi školou a rodinou sa budú dobré i zlé stránky v spolupráci rodiny a školy vyvíjať rovnako.

Východiskom pre nové a súčasné návrhy vo výchove a vzdelávaní ostáva v prvom rade zmena, resp. *transformácia postoja školy k žiakovi*. Školu budúcnosti sa na rôznych úrovniach usilujeme charakterizovať predovšetkým ako dobre fungujúcu inštitúciu alebo ako systém poskytovaných kvalitných služieb a odbornej pomoci dieťaťu pri jeho individuálnom i sociálnom rozvoji. Toto smerovanie je vítané a očakávané aj rodičmi, pretože sa rodina na výchove dieťaťa podieľa podstatným a osobitným spôsobom.

Pokúsime sa sumarizovať aktuálne otázky vo vzťahu medzi rodinou a školou. Rodina predstavuje hlavného garanta výchovy dieťaťa vôbec. Je potrebné, aby sa skvalitnila aj spolupráca medzi školou a rodinou. Je rovnako nevyhnutné, aby sa všetky zmeny v školstve, zmeny školských zákonov, zvýšenie kvalifikovanej riadiacej a výkonnej činnosti školských inštitúcií, priamo dotýkali aj výchovy rodičov.

Spoluúčasť rodičov pri vzdelávaní ich detí má vo všetkých európskych krajinách konkrétne podoby i politické implikácie. Rodičia zaujímajú vzhľadom na školu svojich detí jednoznačnú pozíciu a stávajú sa v oblasti vzdelávania stále náročnejšími a kritickejšími spotrebiteľmi. Môžu byť významným prínosom k zlepšeniu školy – tým,

že podporia školskú správu a učiteľov, ale na druhej strane môžu aj zabrániť pokroku a vytvárať konflikty. Spolupráca s rodičmi sa môže na národnej a lokálne úrovni prejavovať v kvalite vzdelávania detí mnohými spôsobmi.

Spoluúčasť rodičov v spolupráci so školou nastáva prostredníctvom:

- *právne naplánovaných poradných grémií a rozhodovacích grémií;*
- *evaluácie škôl ich detí;*
- *dobrovoľných zoskupení* (napr. rodičovská rada);
- *dobrovoľnej účasti na vyučovacích aktivitách*, napr. v pomoci pri čítaní („paired reading“);
- *komunikácie so školou a podporou učenia a pokroku u detí.*

Rodičia môžu spolupôsobiť ešte v celom rade ďalších oblastí. Vo vzťahu k účasti rodičov pri návrhoch rozvoja školy by sa malo *viac počítať s poradnou funkciou a úlohou rodičov, s ich oprávnenou účasťou v rozhodovaní*. Avšak na školskej úrovni sa spravidla najviac stretávame len s pasívnym zastúpením spoluúčasti rodičov.

Konzultačné grémiá sa však spravidla skladajú iba z malého počtu rodičov. Najčastejšie je zastúpenie tých rodičov, ktorí spolupracujú dobrovoľne a majú dostatočnú sebadôveru, odborné vedomosti, ale i záujem prebrať určité úlohy na úrovni celej školy. Rodičia by sa mohli stať cenným zdrojom pomoci a silnými spojencami školy. Ako členovia rodičovských rád môžu prispieť svojimi skúsenosťami a rôznymi vzťahmi v oblasti hospodárstva, ekonomiky, politiky. Predsa však väčšina rodičov dnes nie je motivovaná spolupodieľať sa na makroúrovni školskej politiky a praxe. Väčšina z nich sa chce podieľať iba na tom, čo sa bezprostredne dotýka len dobra a pokroku ich vlastných detí.

Plánovanie rozvoja školy by nemalo byť len mechanickou činnosťou, obmedzenou na riaditeľov a učiteľov. Profituje aj z účasti rodičov a väčšieho okruhu zodpovedných, než je iba priame vedenie školy. Preto je na mieste naliehavé zodpovedanie otázky: *Aké špecifické vedomosti a pridatú hodnotu vnášajú rodičia do procesu plánovania rozvoja školy?*

Účasť rodičov je často považovaná za principiálne „dobrú“, napriek tomu musí byť preskúmaná z hľadiska rôznych aspektov jej významu pre rôzne účely a kontexty. *V akej oblasti konzultácií a hľadania sú kompetencie rodičov najdôležitejšie a najzmysluplnejšie? Z akého hľadiska by mohli nositelia politických rozhodnutí obmedziť alebo rozšíriť ich kompetencie?*

Môžeme uviesť príklady národných iniciatív otvorených pre spoluprácu s rodičmi: na úrovni Európy je známa asociácia EPA (*European Parents Association*) a v rámci nej vzdelávací program pre rodičov *Training Programme for Parent*, ktorý je príkladom zlepšenia kvality prostredníctvom kooperácie a konštruktívneho dialógu medzi rodičmi a učiteľmi na školskej úrovni. Program sa úspešne realizuje. Je upravený podľa štátnych a regionálnych špecifik vo viacerých štátoch.

Dalo by sa povedať, že spomenuté ukazovatele spolupráce rodiny a školy poukazujú na jej *vonkajšie makrospoločenské podmienky*, čiže na vonkajšiu stránku podmienok, v ktorých sa spolupráca týchto partnerov v oblasti výchovy a vzdelávania realizuje.

Pokiaľ ide o pohľad na *vnútornú stránku spolupráce medzi rodinou a školou*, musíme vychádzať z ich vzájomných predstáv a očakávaní. Dôveru v očiach rodičov si získava taká škola, ktorá je najmä ústretová v komunikácii, vyzdvihuje rovnocenný, vzájomne zodpovedný a partnerský vzťah. Rodičia od školy spravidla tiež očakávajú dobrú vzájomnú informovanosť, chcú sa spoľahnúť na odbornú úroveň pedagógov, na ich pružnosť, modernosť, záujem o inováciu používaných výchovných a vzdelávacích metód (Schaffhauser, 2011, 180.).

Obzvlášť citlivo rodičia posudzujú prístup školy, ktorý rešpektuje ich výsadné postavenie a „nemiešanie sa“ do ich výchovy. Niekedy však až prehnane posudzujú konkrétny záujem či nezáujem a „citlivosť“ učiteľa na ich dieťa. Z najčastejších očakávaní rodiny od školy ešte treba spomenúť, že rodičia neradi počujú o prílišnej fluktuácii učiteľov a nechápu, ako sa nedá z rôznych, hoci aj z objektívnych dôvodov, zabezpečiť kvalitnú, plynulú a systematickú výučbu niektorých predmetov (napr. cudzích jazykov). Rodičia jednoznačne očakávajú od školy aj podnety a prvý krok pri organizovaní rôznych spoločných neformálnych, kultúrnych podujatí a športových aktivít (Györgyiné, 2005, 199 – 200.).

V ich vzťahu ku škole a k jej predstaviteľom dosť často paradoxne prevláda ambivalentný postoj. Konkrétne to znamená, že na jednej strane majú k škole a k učiteľom veľkú dôveru, spoliehajú sa na ich príspevok a pomoc vo výchove ich detí, na strane druhej sa rodičia stávajú aj tými najväčšími kritikmi, negatívnymi až pohrdavými posudzovateľmi práce školy a jej učiteľov. V minulosti bol tento odstup často spôsobený odlišnou svetonázorovou a politickou orientáciou rodiny a školy a rozporom s verejným záujmom.

Vzťah školy k rodine je ovplyvnený aj prevládajúcou nízkou spoločenskou prestížou učiteľského povolania. Učitelia veľmi často zaujímajú jeden z mnohých nezdravých obranných postojov, ktorý je evidentný aj v prístupe k rodine a ovplyvňuje ich komunikáciu, spoločný kontakt a spoluprácu. Učiteľom sa v dnešných daných podmienkach nedarí vždy presadiť dôraz na individuálny prístup k žiakovi, zosúladiť subjektívnu voľbu žiaka i jeho rodičov pri výbere z možností a ponúk ciest vo vzdelávaní. Všetko toto sa odráža na kvalite ich práce, spôsobuje stratu motivácie a záujem o rast v učiteľskej profesii.

Rozhodnutia, plány a perspektívy školy bývajú obmedzované aj verejným záujmom, slabou informovanosťou, možnosťami a opatreniami konkrétnej školskej politiky. Druhostupňovo to však výrazne ovplyvňuje efektívnejší spôsob kooperácie s rodinou vo výchove a vzdelávaní.

Medzi najdôležitejšie výchovné činitele, z hľadiska osôb, ktoré sa zúčastňujú výchovného procesu v prostredí školy, patrí triáda – *učiteľ, rodič a dieťa*, resp. žiak, z ktorých je každý významný rovnakým dielom. Akákoľvek nevyváženosť či oslabenie

hoci len jedného z týchto činiteľov môže zmariť konečný výchovný a vzdelávací výsledok. Pri zabezpečovaní kvalitných podmienok výchovy a vzdelávania detí sa nedá zaobiť bez pomoci a spolupráce s rodičmi. Aj tie najlepšie a najmodernejšie metódy, prístupy, stratégie a projekty sa stanú len bezduchou teóriou, ak neoslovia takpovediac laických vychovávateľov detí – rodičov. Zamýšľame sa však aj nad tým, aký charakter by mala mať súčinnosť a aktivity rodičov a školy na medziľudskej, odbornej úrovni, z hľadiska vymedzenia kompetencií a spoločensky žiaduceho vzájomného fungovania.

Rodina sa v klasickom chápaní považovala predovšetkým za:

- *Pomocníka školy*, ktorý sa podieľa na rôznych mimoškolských aktivitách, v krúžkovej činnosti. Pomoc škole zo strany rodičov bolo možné evidovať pri podpore a financovaní rôznych školení, táborov pre deti, škôl v prírode.
- Najčastejšou formou interakcie rodičov so školou ostávajú *triedne schôdzky*, ktoré sa vyznačovali a aj dodnes sa vyznačujú jednostrannou komunikáciou smerom od učiteľa k rodičom.

– Z hľadiska obsahu spolupráce komunikácia bola (a je) s rodičmi ešte stále evidentne zúžená *len na problémových žiakov* či maximálne na *pomoc pri výbere povolania* a poradenstvo týkajúcej sa profesionálnej orientácie žiakov. Chýba priestor na konštruktívne budovanie vzájomných vzťahov, tvorba spoločných kreatívnych projektov či odborná pomoc pri zvyšovaní kompetencií v rodičovskej výchove.

– Za najzávažnejší môžeme považovať fakt, že rodičia sú zo strany školy jednostranne považovaní za *nekompetentných (neodborníkov) pre výchovu*, bez väčšieho práva spolupodieľať sa na riadení a činnostiach školy. Chýbajú zdravé partnerské vzťahy, prevláda konkurencia miesto kooperácie. Napäté situácie sú výsledkom slabej informovanosti a nedostatočnej komunikácie.

– V role vychovávateľa a edukátora svojho dieťaťa sa rodičia môžu intenzívne realizovať iba v prostredí rodiny, v rámci jej vnútorných vzťahov. Z tohto dôvodu *sú ciele rodiny a ciele školy často rozdielne až protichodné*, a preto chýba i porozumenie pre činnosť jednej či druhej inštitúcie. Nedostatok vzájomného rešpektu, otvorenosti, spoločných cieľov, spolaľnutia sa a vzájomnej dôvery sú priamymi narušiteľmi rozvoja vyvážených, otvorených, hoci silno komplementárnych vzťahov medzi rodinou a školou (Střelec, 1996, 120–124.).

Podľa analýz niektorých slovenských autorov (Kolláriková – Pupala, 2001, 455.) súčasnú situáciu medzi rodinou a školou charakterizuje *inštrumentalizácia citových vzťahov medzi rodičmi a deťmi*, ale súčasne aj *sentimentalizácia inštrumentálnych väzieb a cieľov školy*. To znamená, že kvalita života a výchovy v rodine sú stále viac závislé od vplyvu školy a musia byť školou, ktoré dieťa navštevuje, aj potvrdzované. Škola sa stáva priestorom, kde sa rozvíjajú nielen schopnosti, zručnosti, vedomosti, záujmy samotného dieťaťa, ale sa aj jasne prezentuje výsledok výchovného účinkovania rodiny. Hodnotený je teda nielen žiak, ale cez jeho výkony a výsledky aj rodina. Rodina má možnosť prezentovať úroveň dôležitého zázemia pre žiaka, ktorú mu vytvára, ale aj vlastné predstavy, túžby, ciele a očakávania. Tento obrovský potenciál vo vzťahoch

medzi rodinou a školou však treba viac prepojiť, využiť nielen na sociálne potvrdenie a uznania dobrej výchovy v rodine, ale aj na zosúladovanie aktivít a činností obidvoch výchovných inštitúcií a vytváranie možností na zvyšovanie výchovných kompetencií najmä rodičov.

Formy doterajšej spolupráce medzi rodinou a školou sú teda prekonané. Po demokratických zmenách v 90-tych rokoch 20. storočia v krajinách bývalých socialistických štátov a po výraznom zdôraznení potreby humanizácie výchovy a vzdelávania, sa otvorili nové možnosti aj na vzájomné zblíženie vo vzťahoch medzi rodinou a školou. Každá nová zmena a orientácia sa však presadzuje iba s veľkými problémami. „Zvalili sa“ síce múry štátneho „dirigizmu“, jednotnej ideológie a filozofie, ktoré podmieňovali aj túto oblasť spolupráce, ale sa dodnes nevytvorili dostatočne silné, premyslené a jasné princípy, formy a metódy pre partnerstvo a komplementaritu v prístupoch ku vzťahom medzi rodinou a školou. Chýbajú tiež stále postoje potrebné na zmenu filozofie aj vo vzťahu k širšej verejnosti.

Popri transformácii dôležitých sociálno-ekonomických podmienok dodnes nemáme odpovede na množstvo otázok, napríklad na otázky typu: Sú dnešní pedagógovia v očiach rodičov považovaní za odborníkov na výchovu a vzdelávanie ich detí? A zase na druhej strane: Považujú pedagógovia, učitelia a vychovávatelia v školských a mimoškolských zariadeniach rodičov za kompetentných na výchovu ich vlastných detí? Dajú sa presne vymedziť výchovné kompetencie rodičov a ako sa dajú rozvíjať účinnou spolupracou so školou? Aké sú očakávania a ciele v spolupráci školy s rodinou? Na akých nových princípoch by mala stáť táto spolupráca? A vynárajú sa aj ďalšie naliehavé otázky.

Výrazných zmien, ktoré sa dotkli smerovania a stratégie vo vzťahoch medzi rodinou a školou je niekoľko.

Hlavné ekonomické a spoločenské súvislosti priamo ovplyvnili aj vzťahy medzi rodinou a školou:

– *Presadila sa decentralizácia*, rozvoj najmä horizontálnych väzieb škôl.

Ekonomický a hospodársky rozvoj podmieňuje možnosti rozvoja školstva a jeho kvality.

– *Zmeny vo financovaní škôl*, personálne zmeny takisto prinášajú nové podmienky a možnosti – pozitívne i negatívne.

– *Vznikli nové špecializované školy*, rôzne typy škôl (gymnázia), vytvoril sa širší priestor na fungovanie alternatívnych, súkromných, cirkevných škôl a tým aj ponuka širšieho výberu, s možnosťou väčšieho angažovania sa rodičov. Škola sa stáva súčasťou trhového prostredia, v ktorom sa „produkt predáva“ a vstupuje do súťaže s konkurenciou.

– *Prirodzene*, medzi významné sociálne činitele podmieňujúce vzťahy medzi rodinou a školou patria aj *demografické ukazovatele*, kopírujúce populačný vývoj a populačné trendy.

Súčasná škola potrebuje dostatok žiakov, aby mala financie na svoju činnosť.

Záujem o dobrú spoluprácu s rodičmi vychádza aj z tohto faktu. Škola sa musí snažiť presvedčiť rodičov o kvalite svojej ponúkanej služby. V tejto pozícii sa rozširuje

rola rodiča o aspekt *klienta, objednávateľa služby* určitej kvality. Nároky, naplnené alebo nenaplnené očakávania, správanie sa učiteľov k žiakom, ale i žiakov k učiteľom, hodnotenie a iné pevné súčasti školského života doslova pevne zväzujú vzťahy rodičov so školou. Otvárajú cestu ku konštruktívnemu dialógu k rovnocennému postaveniu, k vzájomnej kontrole, k spoločnému plánovaniu, rozhodovaniu, k spolupodieľaniu sa a realizácii spoločných projektov. Nové prvky naznačené v ďalšom smerovaní vzťahov umožňujú rodine svoju predstavu o výchove v škole nielen predostrieť, ale aj žiadať jej rešpektovanie, zúčastniť sa na jej realizovaní, operatívne meniť a vyhodnotiť jej efektívnosť (Potočárová, 2008).

So sociálno-ekonomickými faktormi úzko súvisí aj *vnútorná zmena „ducha“ súčasných škôl*. Demokracia sa nedá nanútiť, nedá sa umelo vytvoriť škálou výberu možností. Pre slobodné, demokratické a občianske postoje sa možno iba rozhodnúť.

V dnešných školách sa *zdôrazňuje humanistická orientácia*, vyzdvihujúca osobné vzťahy, sociálne zručnosti a prosociálne postoje, empatia, kreativita v učení, ale i v medziludských vzťahoch, schopnosť dobro vytvárať aj čestným a spravodlivým prístupom k sebe a druhým, ochranou práv, slobody a ľudskej dôstojnosti všetkých. Pre všetko toto nové sa však treba rozhodnúť, dostať svoje postoje na úroveň presvedčenia a osvojiť si aj novú zdravú hodnotovú orientáciu, odolnú voči lákadlám konzumizmu a rýchlo sa šíriaceho individualizmu a egoistického presadzovania sa na úkor iných.

Z hodnotenia tradičného vzdelávania vyplýva, že sa kládol prílišný dôraz na vedomosti, na prepojenie teórie s praxou, osvojenie si zručností, ktoré však veľmi predimenzovali obsah vzdelávania, rozširoval sa encyklopedizmus a vytváral sa len obmedzený priestor na spoluúčasť rodičov na vzdelávaní ich detí a spoluprácu so školou.

V súčasnosti sa hľadajú sa *predpoklady na lepšiu spoluprácu* a zmysluplný rozvoj vo vzájomných vzťahoch medzi rodinou a školou. Ide o naliehavú potrebu formulovať základné princípy a pravidlá dobrej spolupráce medzi rodinou a školou. V *niekoľkých oblastiach* sa s implementáciou o naplnení nových výziev znalostnej a učiacej sa society, dajú dosiahnuť dôležité ciele:

Oblasť voľby povolania, otázka profesijnej orientácie žiaka

„Všeobecne vzdelávacia škola nesie veľkú mieru zodpovednosti za prípravu svojich žiakov na profesijnú orientáciu a tento proces by mal prebiehať, vrátane finálnej fázy, v škole, za aktívnej spoluúčasti rodičov, školských špecialistov a odborníkov v poradenstve. Naša škola v tomto smere dlhuje deťom a ich rodičom diferencované profesijné orientačné programy, ktoré sú žiakom ponúkané v posledných ročníkoch štúdia, s cieľom overovať predpoklady na ďalšiu vzdelávaciu dráhu dieťaťa. Spolupráca učiteľov s rodičmi je v tomto prípade úplne neformálna. Spoločne sa podieľajú na stratégii budúceho profesijného uplatnenia dieťaťa.“ (Střelec, 1998, 169.)

– *Oblasť spolupráce s triednym učiteľom*

Rola triedneho učiteľa vytvára množstvo možností a príležitostí na prelomenie odstupu a izolácie školy od rodiny, na poznanie problémov, ktoré môžu stáť v pozadí nedostatočného fungovania, zlyhaní, školských neúspechov, neprospievania, problémového správania

žiaka. Táto rola oprávňuje triedneho učiteľa na zaujatie odborného a profesionálneho postoja poradcu, koordinátora, sprostredkovateľa, dôverníka. Azda žiadna iná rola nemôže lepšie otvoriť cestu k znovuzískaniu prestíže učiteľskej profesie, dôvery a pre účinnú spoluprácu.

– *Oblasť vytvárania formálnych a neformálnych pospolitostí, rodičovských združení, rodičovských rád, asociácií, klubov, združení sponzorov, únie rodičov*

– *Oblasť demokratizácie vzťahov medzi školou, rodinou a verejnosťou*

Naša súčasná škola, žiaľ, nemá veľa (a ani pozitívnych) skúseností so zasahovaním rodičov alebo verejnosti do vyučovacích programov, do riadenia a organizácie školy, do jej financovania a do iných oblastí. Avšak demokratizačné trendy vývoja našej spoločnosti smerujú k decentralizácii v školstve, k rozvíjaniu autonómnych otvorených škôl, spravovaných prevažne s právomocami na úrovni miestnych samospráv. Priamy vplyv a zainteresovanie sa rodiny a širšej verejnosti do rozvoja škôl je nutný, ba priam bez toho je nepredstaviteľný.

– *Oblasť spolupráce v rámci jednotlivých fáz výchovy k manželstvu a rodičovstvu*

Túto oblasť výchovy podobne ako rolu triedneho učiteľa považujeme za obzvlášť dôležitú a citlivú. Odbornou pomocou pedagógov práve v tejto oblasti sa dá k rodičom veľmi „lahko“ priblížiť, získať si ich dôveru i ochotu na ďalšiu spoluprácu. Rodičia vo výchove ich detí k rodinnému životu vždy ocenia ponúknutú pomoc, najmä ak škola (resp. učiteľ) dokáže rešpektovať ich názory a osobitosti. Výchovou k manželstvu a rodičovstvu sa zaoberáme v 3 fázach: 1. ako *fázou vzdialenej predmanželskej výchovy*, 2. *bezprostrednej výchovy k manželstvu a partnerstvu* a 3. ako *výchovou rodičovstvu*. V každej z nich je vytvorený veľký priestor na dialóg s rodičmi a s odborníkom pre otázky výchovy – pedagógom, učiteľom o cieľoch, obsahu, forme a metódach. Kým v 1. a 2. fáze je predmetom spoločnej komunikácie rodičov s učiteľmi ich dieťa/ žiak, v 3. fáze sa naskytá priama možnosť vzdelávať aj rodičov samotných. Rodičovstvo nesúvisí iba s prijatím dieťaťa, s jeho príchodom na tento svet, ale pravé rodičovstvo je predovšetkým zabezpečenie dobrej výchovy dieťaťa. ITo je teda jedna z ciest, ako sa dajú vylepšovať výchovné kompetencie rodičov v spolupráci so školou.

– *Oblasť práv a povinností rodičov, ktoré zároveň vymedzujú a posilňujú zodpovednosť a výchovné kompetencie rodičov*

Podstatou tejto oblasti je snaha dať rodičom jasný právny rámec, založený na demokratických princípoch, v ktorom sa môže uskutočniť skutočné partnerstvo, vzájomné rešpektovanie sa a tolerancia. Predstava *školy ako uzavretej inštitúcie*, ktorá podlieha iba vonkajším pravidlám a nariadeniam, musí ustúpiť predstave *o partnerskom modeli školy*, v ktorom dominuje najmä plodná kooperácia. Partnerstvo medzi rodinou a školou sa môže rozvíjať aj na právnom základe prostredníctvom dokumentu *Charta práv a zodpovednosti rodičov*, ktorá bola prijatá v Bruseli a *Európskou asociáciou rodičov* (EPA) bola vydaná roku 1991. Charta deklaruje európske vzdelávacie hodnoty platné tak pre rodinu, ako aj pre školu.

V Charte sa hovorí o kľúčových právach a povinnostiach rodičov:

1. Právo rodičov na vzdelávanie svojich detí, bez diskriminácie.
2. Rodičia majú právo na to, aby boli považovaní za primárnych činiteľov vo vzdelávaní svojich detí s prevzatím plnej zodpovednosti.
3. Právo prístupu rodičov k formálnej službe školy a zodpovednosť byť škole skutočnými partnermi.
4. Právo rodičov na prístup k informáciám o svojich deťoch v danej škole. Zároveň aj povinnosť rodičov poskytovať škole potrebné informácie o ich deťoch.
5. Právo rodičov na výber typu školy podľa ich úrovne i zamerania. Povinnosťou rodičov je byť v tejto veci podľa dostupných zdrojov dobre informovaný a zaviazaný sa k svedomitému výberu, ktoré je najlepším riešením konkrétne pre ich dieťa.
6. Právo rodičov, aby školský systém rešpektoval duchovné a kultúrne zásady ich života. Zodpovednou povinnosťou rodičov je viesť svoje deti k rešpektovaniu slobodnej voľby iných ľudí a ich presvedčenia.
7. Rodičia majú právo bezprostredne ovplyvňovať školskú politiku na všetkých úrovniach, ale aj byť zodpovední za poskytnuté podnety, návrhy a riešenia.
8. Právom rodičov a ich rôznych asociácií je, aby občianske autority na všetkých úrovniach s nimi konzultovali prípravu vzdelávacích programov, vzdelávania a zvolených stratégií výchovy. Povinnosťou rodičov je podporovať demokratické reprezentatívne organizácie.
9. Rodičia majú právo na bezplatné školské vzdelávanie svojich detí. Povinnosťou rodičov je venovať dostatok času a byť na pomoci svojim deťom pri plnení ich školských povinností.
10. Rodičia majú právo na zabezpečenie vysokej kvality vzdelania svojich detí prostredníctvom odbornej kvality pedagógov a autority školských inštitúcií. Povinnosťou rodičov je rozvíjať interakciu, dobré a partnerské vzťahy so školou, usilovať sa o konštruktívnu kooperáciu a dbať o rast vlastných výchovných kompetencií dostupnými prostriedkami.¹

Sociálne vzťahy dieťaťa s okolím sa však neuskutočňujú iba v rodinnom prostredí. Dôležitým miestom socializácie detí sa stáva škola, inštitúcia s riadenou edukáciou. Využitie a rozvoj predpokladov jedinca i jeho ďalší vývoj teda závisí od podnetnosti školského prostredia, kde ide najmä o prístup učiteľa. Škola ako základný, nezastupiteľný, výchovno-vzdelávací činiteľ nemôže plniť svoje ciele a náročné výchovné úlohy bez aktívnej spolupráce s rodinou. Práve tam, kde funguje dobrá spolupráca rodiny a školy, zvyšuje sa šanca pre deti byť úspešnými nielen v škole, ale aj v ďalšom živote.

Keďže učitelia sú na výchovu špeciálne odborne pripravovaní, očakáva sa od nich, že budú vedieť cielavedome riadiť výchovno-vzdelávací proces a aj odborne radiť rodičom a partnersky spolupracovať s nimi. Napriek špecifickým úlohám školy a rodiny, ktoré treba rešpektovať, ich spája spoločný záujem, spoločný cieľ, a to vychovať múdrych,

¹ www.epa-parents.org

vzdelaných mladých ľudí, schopných žiť, pracovať a vytvárať nové hodnoty v nových podmienkach života (Bodonyi, 2006, 45.).

Z medzinárodných organizácií združujúcich rodičov je dôležitá:

EPA – EUROPAEN PARENTS ASSOCIATION (Európska asociácia rodičov), ktorá bola založená na kongrese o rodine v Miláne v roku 1985. Jej štatút podlieha belgickým zákonom a sídlo má v Bruseli. Členstvo v EPA majú zabezpečené rodičia cez národné rodičovské organizácie členských štátov Európskej únie. EPA sa otvára aj krajinám Európy mimo EÚ (zatiaľ hlavne asociovaným krajinám EÚ). Je to pluralistická organizácia, ktorá nemá politickú ani konkrétnu religióznu príslušnosť. Jej fundamentálny základ vychádza z univerzálnych ideálov a presvedčení rôznych kultúr. Cieľom asociácie je v edukačnom procese pracovať spoločnými silami v prospech budúcnosti našich detí.

Základné princípy EPA ustanovila vo svojich stanovách (Paper of Principles) v roku 1987. V stanovách je definované, že táto rodičovská asociácia združuje rodičov na národnej a európskej úrovni, ktorých hlavnou úlohou je vzdelávanie a výchova ich detí. Ich práca je zameraná rovnocenne na školu a rodinu.

V rámci ďalšieho úsilia a činnosti EPA v roku 1991 bola vypracovaná Charta práv a zodpovednosti rodičov Európy, ktorá identifikovala 10 práv a 10 povinností rodičov. Z tohto dokumentu sú najdôležitejšie tieto body:

- *rodičia majú hlavnú zodpovednosť za vzdelávanie a výchovu svojich detí,*
- *rodičia vo vzťahu ku škole majú vystupovať ako partneri, musia sa uznať ich kompetencie vo výchove a vzdelávaní,*
- *vzdelanie musí byť zabezpečené na najvyššej úrovni a rodičia musia mať možnosť výberu.*

EPA svojou činnosťou vybuďovala vzájomný kontakt s Európskou komisiou, s Európskym parlamentom, s radou jej ministrov a Radou Európy, aby aj formálne podporovala uznesenie o úlohe rodičov ako primárnych partnerov vo vzdelávaní vo všetkých krajinách Európy. EPA sa stala členom v poradnom orgáne Rady Európy. V roku 1991 EPA na zvýraznenie významu úlohy rodičov vo vzdelávaní zaviedla ocenenie *ALCIUN AWARD* – pre tie vzdelávacie projekty, ktoré sa týkajú inovácií vzdelávacích inšpirácií a príkladov v práci rodičov a školy.

V roku 1992 Maastrichtská dohoda stanovila Európskej únii úlohu pre oblasť výchovy a vzdelávania, pričom tvorcovia európskej politiky pripisujú výchove a vzdelávaniu mimoriadne veľký význam.

Na zasadnutí v roku 1993 v Antverpách boli v rámci Maastrichtskej dohody prijaté priority v týchto oblastiach:

1. forma komunikácie.
2. školenie rodičov.
3. výmena ľudí a expertov.
4. vybudovanie kontaktov.

V roku 1994 uskutočnila EPA školiace kurzy v týchto skupinách:

- *školenia rodičov ako členov správy školy alebo ako členov rady školy,*

- školenie pre rodičov ako členov rodičovských rád (lokálnych a národných),
- vývoj vzťahov rodina – škola.

V roku 1995 mala EPA účasť a zastúpenie na oficiálnych programoch EÚ – ERASMUS, YES for EUROPE, CONNECT, LINGUA, HELIOS, SOCRATES, LEONARDO.

Úlohou a postavením rodiny vo vzťahu k škole sa zaoberala aj *I. medzinárodná konferencia rodičov Východnej a Strednej Európy*, ktorá sa konala v dňoch 26. – 28. 04. 2001 v Štetíne v Poľskej republike. Heslom tejto konferencie bolo: „*Žiaci a rodičia partneri školskej výchovy*“. Stretli sa tam zástupcovia širokej rodičovskej verejnosti z Ruska, Ukrajiny, Poľskej republiky, Holandska, Maďarska a zo Slovenskej republiky.

Na I. medzinárodnej konferencii rodičov strednej a východnej Európy v Štetíne bola podpísaná „*Szczecińska deklarácia*“ medzinárodná dohoda rodičov v strednej a východnej Európe o týchto bodoch:

1. Zvýšenie úrovne výchovy a vzdelávania a tiež postavenia učiteľa v spoločnosti a v štáte.
2. Budovanie občianskej uvedomelosti vo svojich krajinách.
3. Demokratizácia škôl a spoločné zvyšovanie iniciatívy pri výchove a vzdelávaní rodičov a študentov v tejto časti Európy.
4. Predchádzanie patologickým javom, zvlášť agresivite a prejavom násilia na školách, poskytnutie odbornej pomoci školám.
5. Organizovanie medzinárodných stretnutí, konferencií, tvorivých dielní pre rodičov, študentov, učiteľov a vedenie škôl, slúžiacich na výmenu skúseností v umení dialógu a partnerskej spolupráce v oblasti výchovy a vzdelávania.

ZÁVER

V tejto práci sme sa snažili preniknúť do súčasnej situácie a problematiky spolupráce rodiny a školy. Poskytli sme základné teoretické východiská k zvolenej téme.

Súčasná škola sa veľmi zaujíma o individualitu dieťaťa, hoci rôzne prekážky, veľký počet žiakov v triedach ju neumožňujú dostatočne rozvíjať. Dôležité sú dosahované výsledky a hodnotenie. Pomôcť k všestrannému rozvoju detí môže spoluúčasť rodičov na výchovno- vzdelávacom procese. Aktívnu spoluprácu rodiny a školy *vidíme v širšom zapájaní rodičov do školských a mimoškolských aktivít*, avšak veľký počet škôl túto možnosť neposkytuje a tieto aktivity nerozvíja. Kladieme veľký dôraz aj na prvý *osobný kontakt rodičov a učiteľov*. Dôležité je dohodnúť si *spoločné pravidlá*, ktoré by mali sprevádzať komunikáciu rodičov a učiteľov počas ďalších rokov.

Dr. Bodonyi Edit, egyetemi docens (ELTE, Budapest)

Györgyiné Dr. habil. Koncz Judit, főiskolai tanár

Prof. Dr. Mária Potočárová, egyetemi tanár (Comenius Egyetem, Pozsony)

BIBLIOGRAFIA

- Bodonyi Edit (2006): Család és iskola. In: Hegedűs J. (szerk.): *A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése. Család, gyermek, társadalom*. Bölcsész Konzorcium, Budapest, 45–50.
- Boreczky Ágnes (2004): *A szimbolikus család*. Gondolat, Budapest. 148. p.
- Földes Petra (2005): Változások a család és az iskola viszonyában. Szempontok az iskola szocializációs szerepének újragondolásához. In: *Új Pedagógiai Szemle*, 4. 39–44.
- Györgyiné Koncz Judit (2005): *Pályaismeret, pályaaorientáció*. Károli Egyetem Kiadó, Budapest. 268. p.
- Kolláriková, Z. – Pupala, B. (2001): *Předškolní a primární pedagogika*. Portál, Praha. 455 s.
- Potočárová, M. (2008): *Pedagogika rodiny*. UK. Bratislava.
- Schaffhauser Franz (2011): Az iskola kapcsolata és együttműködése a családdal. In: Szelíd V. (szerk.): *Pedagógia az iskolában. A szociális életképesség megalapozása*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 180. p.
- Střelec, S. (1996): Teorie a praxe rodinné výchovy ve studiu učitelství. *Pedagogická orientace*. 96, č. 18–19. Brno. s. 120–124.
- Střelec, S. (1998): *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy. I*. Paido, Brno. 169 s.
- Vorlíček, J. (2000): *Úvod do pedagogiky*. Nakladatelství H&H, Jinočany. 83 s.

INTERNETOVÉ ZDROJE

www.epa-parents.org [2012.03.24.]